

ATROF - MUHITNI HIMOYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Normuxamedov Behruz Bekzodovich

TDYU huzuridagi M.Vosiqova nomidagi

Akademik litseyning 1.1 guruh talabasi

normuxamedovbehruz@gmail.com

***Annotatsiya:** Mazkur maqola atrof-muhitni himoya qilishning huquqiy asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Unda ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslarni muhofaza qilishga doir xalqaro hamda milliy qonunchilik me'yorlari tahlil qilinadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasining ekologiya sohasidagi qonunlari, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha davlat siyosati, fuqarolarning ushbu sohadagi huquq va burchlari, shuningdek, ekologik qonunbuzarliklarga qarshi choralarning huquqiy mexanizmlari yoritiladi. Tadqiqot davomida ekologik qonunchilikni mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar ham beriladi. Bu maqola atrof-muhitni asrash va huquqiy savodxonlikni oshirishga qaratilgan ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.*

***Kalit so'zlar:** atrof-muhitni himoya qilish, ekologik xavfsizlik, ekologik qonunchilik, tabiiy resurslarni muhofaza qilish, ekologik huquqlar, ekologik siyosat, ekologik jinoyatlar, ekologik barqarorlik, O'zbekiston ekologik qonunlari, xalqaro ekologik huquq.*

Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha davlat siyosati.

O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha davlat siyosati ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqarorlikni saqlashga qaratilgan. Ushbu siyosat quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi:

-> *Ekologik xavfsizlikni ta'minlash.* Davlat ekologik xavfsizlikni milliy xavfsizlikning tarkibiy qismi sifatida ko'radi. Atmosfera havosini, suv resurslarini

va tuproq unumdorligini muhofaza qilish, sanoat va qishloq xo‘jaligi faoliyatidan kelib chiqadigan zararli ta’sirlarni kamaytirishga alohida e’tibor qaratiladi.

->*Qonunchilik bazasini rivojlantirish.* Ekologik masalalarni tartibga soluvchi qonunchilikni doimiy ravishda takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Masalan, "Atmosfera havosini muhofaza qilish to‘g‘risida"gi, "Qattiq maishiy chiqindilar to‘g‘risida"gi va boshqa qonunlar ekologik barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi.

->*Chiqindilarni boshqarish va qayta ishlash.* Chiqindilarni boshqarish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, chiqindilarni qayta ishlash korxonalari tashkil etilmoqda, maishiy chiqindilarni to‘plash va utilitatsiya qilish bo‘yicha zamonaviy tizimlar joriy etilmoqda.

->*Texnologik modernizatsiya va innovatsiyalar.* Ekologik zararlarni kamaytirish maqsadida zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish, energiyani tejash va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biridir.

->*Ekologik ma’rifat va ta’lim .* Fuqarolar, ayniqsa yoshlar o‘rtasida ekologik ma’rifat va ta’limni rivojlantirish muhim yo‘nalish hisoblanadi. Bu borada maktab va oliy ta’lim muassasalarida ekologik fanlarni o‘qitish, jamoatchilik tadbirlarini tashkil etish orqali fuqarolarning ekologik savodxonligini oshirishga e’tibor qaratiladi.

O‘zbekiston Respublikasining ekologiya sohasidagi qonunlari.

O‘zbekiston Respublikasida ekologiya sohasidagi qonunchilikni tartibga soluvchi bir qator muhim qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar mavjud. Bularning asosi O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi bo‘lib, uning 62-moddasida atrof-muhitni muhofaza qilish barcha fuqarolarning burchi ekanligi belgilangan. Shuningdek, 68-modda davlatning yer, suv, o‘rmon, o‘simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilishga majbur ekanligini ta’kidlaydi.

1992-yilda qabul qilingan "Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida"gi Qonun ekologik xavfsizlikni ta’minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish

va atrof-muhitni asrash bo'yicha asosiy huquqiy asoslarni belgilaydi. Bu qonun ekologik barqarorlikni ta'minlashning fundamental tamoyillarini o'z ichiga oladi.

"Tabiiy resurslardan foydalanish to'g'risida"gi Qonun tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanish bo'yicha qoidalarni belgilaydi va ulardan foydalanishda muvozanatni saqlashga qaratilgan.

2013-yilda qabul qilingan "Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonun esa davlat, jamoatchilik va fuqarolarning atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha nazorat mexanizmlarini tartibga soladi.

"Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun 1996-yilda qabul qilingan bo'lib, havo sifatini saqlash va zararli chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan qonuniy choralarni belgilaydi. Ushbu hujjat ekologik xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

2019-yilda qabul qilingan "Energiyani tejash va energiya samaradorligini oshirish to'g'risida"gi Qonun energiya iste'molini kamaytirish va ekologik zararlarning oldini olishga qaratilgan. Ushbu qonun ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Bundan tashqari, 2016-yilda qabul qilingan "Qattiq maishiy chiqindilar to'g'risida"gi Qonun chiqindilarni boshqarish, ularni qayta ishlash va ekologik zararlarning oldini olishni tartibga soladi.

Ekologik qonunbuzarliklarga qarshi choralar.

O'zbekiston Respublikasida ekologik qonunbuzarliklarga qarshi choralar ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslarni himoya qilishga qaratilgan bo'lib, ular qonunchilikda belgilangan javobgarlik turlari orqali amalga oshiriladi. Ushbu choralarga quyidagilar kiradi:

Ma'muriy choralar: Ekologik qonunbuzarlik sodir etgan shaxslar yoki tashkilotlar ma'muriy javobgarlikka tortilishi mumkin. Bu choralar "Ma'muriy javobgarlik to'g'risida"gi kodeksda belgilangan bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Jarima solish (masalan, chiqindilarni noqonuniy tashlash yoki tabiatga zarar yetkazish uchun).

- Ekologik qonunbuzarlikni bartaraf etish bo'yicha majburiy talablarni bajarish.

- Faoliyatni vaqtinchalik to'xtatib qo'yish.

Fuqarolik-huquqiy choralar: Ekologik zarar yetkazilgan taqdirda, qonun buzuvchilar tabiatga keltirilgan moddiy zararlarni qoplashga majbur. Masalan:

- Atrof-muhitni qayta tiklash xarajatlarini to'lash.
- Yuridik yoki jismoniy shaxslarga yetkazilgan zararlarni qoplash.

Ekologik nazorat choralar: Davlat ekologik nazorati organlari tomonidan ekologik qonunbuzarliklarning oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha quyidagi choralar qo'llanadi:

- Rejalashtirilgan va rejasiz tekshiruvlar o'tkazish.
- Qonunbuzarlarni ogohlantirish va faoliyatlarini cheklash.
- Zarar yetkazuvchi korxonalar yoki shaxslarning faoliyatini to'xtatish.

Ijtimoiy chora-tadbirlar: Ekologik qonunbuzarliklarning oldini olish maqsadida jamoatchilik va fuqarolar ekologik faoliyatda faol ishtirok etadi. Bu quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

- Jamoatchilik nazorati.
- Fuqarolarning ekologik ma'rifatini oshirish bo'yicha tadbirlar.
- Media orqali qonunbuzarliklarni fosh etish va jamoatchilik fikrini shakllantirish.

Xulosa. O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Davlat ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanishni ustuvor maqsad qilib belgilagan. Fuqarolar ekologik ma'lumot olish, toza atrof-muhitda yashash va ekologik jarayonlarda faol ishtirok etish huquqlariga ega, shu bilan birga atrof-muhitni asrash burchini ham bajarishlari shart. Ekologik qonunbuzarliklarga qarshi ma'muriy, fuqarolik-huquqiy va jinoiy javobgarlik mexanizmlari qo'llaniladi. Bu ekologik zararlarni kamaytirish va tabiiy boyliklarni saqlashga qaratilgan tizimli choralar tizimini ifodalaydi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.
2. "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun.
3. "Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonun.
4. "Qattiq maishiy chiqindilar to'g'risida"gi Qonun.
5. **"Tabiiy resurslardan foydalanish to'g'risida"gi Qonun.**